

КВАРТАЛЕН е-БИЛТЕН

ISSN 2671-3772

Македонска банкарска асоцијација

е асоцијативна членка на
Европската банкарска
федерација



Содржина:

- **ВОВЕД**

■ Д-р Маја Стевкова-Штеријева,
претседател на МБА

- **ЗБОР ИМА**

■ Милица Арнаудова
Стојановска, советник
на гувернер на НБРСМ

- **ВО ФОКУС**

■ Маја Ставрева Стојанова
заменик-претседавач,
Комисија за ЕСГ

■ Горан Купенков
заменик-претседавач,
Комисија за платен промет
во земјата и странство при МБА

- **СОРАБОТКА СО**

■ ЕОС МАТРИКС

- **РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ**

- **ЕДУКАТИВНО КАТЧЕ**

- **КОРИСНИ ЛИНКОВИ**

ВОВЕД

**Д-Р МАЈА СТЕВКОВА-ШТЕРИЕВА,
ПРЕТСЕДАТЕЛ НА МАКЕДОНСКА
БАНКАРСКА АСОЦИЈАЦИЈА**

Ја испраќаме 2023 година со сите успеси и предизвици со кои се соочувавме во текот на годината и кои за кратко ќе бидат зад нас. Во годината што изминува, ризиците од надворешното опкружување беа и понатаму нагласени, иако инфлацијата на глобално ниво почна да забавува. Со оглед на тоа дека во првата половина на годината сè уште беше на релативно високо ниво споредено со таргетираното, продолжија мерките за заострување на монетарните политики на централните банки, кои од своја страна во текот на годината влијаеја ограничувачки на глобалниот раст.

Банките и штедилниците во Македонија останаа стабилни, со континуиран раст на кредитната поддршка на населението и компаниите, стабилна депозитна база и квалитетно ниво на капитализација. Иако на ниво на финансиски систем беа издадени граѓанските обврзници со кои се збогати финансискиот пазар, тоа немаше значајно влијание врз депозитите во банкарскиот сектор, што уште еднаш потврдува дека целокупниот финансиски систем на Македонија има солиден потенцијал за развој.

Во 2024 година очекуваме понатамошно забавување на инфлацијата, што секако ќе зависи од геополитичките настани, влијанието врз синџирите на снабдување, цените на храната и енергијата. Во стручната јавност може да се почувствува голем оптимизам. Во таа насока, доколку се остварат очекувањата во поглед на инфлацијата, секако дека

во втората половина на 2024 ќе започне и намалувањето на каматните стапки на светските и домашните финансиски пазари.

Членките на Македонската банкарска асоцијација континуирано ќе ги следат промените имајќи ја во фокус својата улога во процесот на преминување кон зелена економија.

Во оваа пригода сакам да изразам искрена благодарност за соработката, која е од суштинско значење за успешната реализација на нашите иницијативи и проекти. Ви посакувам среќни новогодишни и божиќни празници! Нека идната година донесе уште повеќе успеси, како и продолжување на нашата досегашна соработка! ■

Со почит,
Д-р Маја Стевкова-Штеријева
претседател на МБА



МИЛИЦА АРНАУДОВА СТОЈАНОВСКА, СОВЕТНИК НА ГУВЕРНЕР НА НБРСМ

Законот за решавање банки - фактор за дополнително зајакнување на финансиската стабилност

Глобалната финансиска криза исфрли на површина повеќе слабости во поставеноста на регулаторната и супервизорската рамка на глобално ниво, а регулаторите се соочија со недостиг на ефективни инструменти за справување со банките што пропаѓаа. Ова, пред сè, се однесуваше на банките со сложени деловни модели и системска значајност, чие затворање беше речиси невозможно бидејќи прекинот на активностите и на критичните функции што ги вршеа можеше да предизвика сериозни негативни последици врз финансиската стабилност и реалниот сектор во целина. За да се врати довербата на пазарите и да се обнови финансиската стабилност, владите на голем број земји пристапија кон спасување на овие банки. Поради ова, ризиците од финансискиот сектор силно се прелеаја во фискалниот сектор и во повеќе земји од еврозоната финансиската криза прерасна во пролонгирана должничка криза.

Како одговор на глобалната финансиската криза, регулаторите пристапија кон детално ревидирање и дефинирање на нова регулативна рамка за работењето на банките, заради зајакнување на нивната стабилност и сигурност. Една од клучните реформи беше поставувањето рамка која ќе обезбеди ефективно решавање банки. Основата на сите идни регулаторни иницијативи на глобално ниво беше поставена од страна на Одборот за финансиска стабилност во 2011 година кога беа дефинирани клучните обележја на ефективен систем за решавање банки¹. Врз овие стандарди почива и европската Директива 2014/59/EU за формирање рамка за заздравување и решавање на кредитни институции и инвестициски фирми, која кај нас беше преточена со донесувањето на Законот за решавање банки.



Милица Арнаудова Стојановска,
советник на гувернер на НБРСМ

Законот за решавање банки во Република Северна Македонија беше донесен на 3.10.2023 година. Со оглед на неговата комплексност и потребата од усогласување на повеќе други законски акти, предвидена е одложена примена на овој закон, односно неговата примена ќе започне на 13.10.2025 година. Исто така, спроведувањето на овој закон е условен и од донесувањето повеќе подзаконски акти, кои Народната банка, како надлежен орган за решавање, треба да ги заокружи заклучно со 13.4.2025 година.

Во продолжение следува краток осврт на најзначајните придобивки и новини во овој закон.

Законот за решавање банки несомнено е еден од клучните системски закони што би придонеле за задржување и дополнително зајакнување на финансиската стабилност. Со законот се поставува рамката за решавање банки, која заедно со супервизијата и мерките за рана интервенција², шемата за осигурување депозити и улогата на централната банка за обезбедување ликвидносна поддршка во исклучителни ситуации, ги претставуваат четирите столба на т.н. мрежа за финансиска заштита³.

Покрај Законот за решавање банки, тековно се работи на унапредување и на преостанатите столбови⁴, со што

¹ Key attributes of Effective Resolution Regimes for Financial Institutions (донесен во 2011 година, а ревидиран во 2014 година)

² Станува збор за супервизорски мерки кои ќе бидат определени во новиот Закон за банките и имаат превентивен карактер за спречување посериозни проблеми во работењето на банката

³ IMF, 2020 "Managing Systemic Banking Crisis - New lessons and lessons learned"

⁴ Тековно се работи на нов Закон за банките, Закон за Фондот за осигурување депозити и измени и дополнувања на Законот за Народната банка на Република Северна Македонија



ЗБОР ИМА

значително би се подигнало нивото на ефективност и ефикасност на рамката за управување со финансиска криза, односно подготвеноста на надлежните институции и банките за справување со кризни ситуации, но и намалување на веројатноста од пропаѓање на банките.

Целта на законот е да се обезбедат услови за брзо, ефикасно и непречено решавање на банка која не може или за која е веројатно дека нема да може да продолжи да работи. За таа цел, во законот се уредуваат активностите и инструментите за решавање, овластувањата и одговорностите на Народната банка, но и мерките и механизмите за заштита на правата на акционерите и доверителите при примената на инструментите за решавање. Покрај правилата за постапување во случај на решавање банка, значителен дел од законот е посветен на активностите кои Народната банка, како надлежен орган за решавање, и банките ги преземаат во рамките на своето редовно работење заради подобра подготвеност и капацитет за справување со кризни ситуации.

Решавањето банки претставува алтернатива на стечајната постапка на банките. За разлика од стечајната постапка каде што обврските и имотот на банката се извлекуваат од финансискиот систем и целокупниот имот се впаричува и се исплаќаат обврските, намерата на овој нов концепт е средствата и обврските на банката (делумно или во целост) и критичните функции што ги извршува да останат во рамките на финансискиот систем, а пристапот до покриените депозити⁵ да биде обезбеден. При водењето на стечајната постапка акцентот се става на **интересите на кредиторите и максимирање на вредноста на стечајната маса**, додека целите при решавањето банка се пошироки и поврзани со **задржувањето на финансиската стабилност, обезбедување непрекинато во извршувањето на критичните функции на банката, заштитата на покриените депозити и средствата на клиентите на банката, како и ограничувањето на потребата за користење јавни средства.**

Сепак, ова не значи дека стечајната постапка се заменува со овој нов концепт. Правилата и постапката за решавање во овој закон се применуваат само на оние банки за кои е утврдено **постоење на јавен интерес**, односно кои поради својата големина, системска значајност, но и критичните функции што ги извршуваат, кога би престанале да работат, би предизвикале сериозни последици врз финансиската стабилност и реалниот сектор. По правило, решавањето на банката е од јавен интерес ако се работи за системски значајна банка, но може да се однесува и за која било друга банка, имајќи ги предвид целите што треба да се остварат со решавањето на банката. Јавниот интерес се утврдува и редовно се преиспитува во редовниот циклус на планирање

на активностите за решавање и задолжително во моментот кога се оценува дали се исполнети условите за започнување на решавањето на конкретната банка. За банките кои не извршуваат критични функции и за кои би се оценило дека нивниот престанок со работа нема да предизвика позначителни негативни последици врз финансиската стабилност, би важеле одредбите за стечај од Законот за банките и Законот за стечај.

Поаѓајќи од наведеното, едно од прашањата што се наметнува е дали примената на овој закон, односно „спасувањето“ на банката преку примената на инструментите за решавање, наместо отворање стечајна постапка, може да предизвика морален hazard во системот?

Одговорот е негативен. Во согласност со меѓународните стандарди, во овој закон, но и во Законот за банките, се вградени повеќе барања преку кои се ограничува прекумерното преземање ризици од страна на банките и кои имаат цел да обезбедат натамошно јакнење на нивната отпорност, а со тоа и да ја зајакнат финансиската стабилност. Во посткризните регулаторни реформи беше воведен концептот на **системски значајни банки**, за кои независно од профилот на ризик и токму поради нивната системска значајност, регулаторните барања се повисоки, како во однос на капиталните барања (заштитниот слој на капитал за системска значајна банка) така и во однос на управување со ризиците и воопшто корпоративното управување. Исто така, во Законот за решавање банки се вградени повеќе начела, но и конкретни регулаторни барања за јакнење на пазарната дисциплина, капацитетот за апсорпција на загубите и подготвеноста на овие банки за справување со кризни ситуации. Едно од главните начела што се следат во законот е правилото дека **во постапката на решавање банка, загубите од работењето на банката најпрво се покриваат од страна на акционерите и другите доверители**, по обратен редослед од редоследот на намиравање на побарувањата во стечајната постапка на банка, **при што ниту еден доверител нема да има поголеми загуби од оние што би ги имал доколку над банката се отвори стечајна постапка.** Токму целта на ова начело е да се избегне или да се намали веројатноста од префрлање на загубите од банкарскиот систем врз даночните обврзници. Во прилог на ова начело е обврската за исполнување на т.н. минимална стапка на сопствени средства и дозволени обврски (англ: MREL), паралелно со исполнување на капиталните барања, која подетално е објаснета во продолжение на текстот.

Поаѓајќи од целите и основните начела на решавање банка, **во законот се предвидени четири инструменти за решавање: 1) Продажба на дејност; 2) Преодна институција;**

⁵ Покриени депозити се депозитите што се предмет на обесштетување (кои не го надминуваат лимитот за обесштетување)



3) Издвојување на активата и 4) Внатрешна распределба на загубите.

Народната банка може да примени еден или повеќе инструменти, при што инструментот издвојување на активата секогаш се применува заедно со некој од другите инструменти. Првите три инструменти се познати и како инструменти за пренос. Целта на сите овие инструменти е решавањето на банката да се спроведе во што е можно пократок период (најчесто за време на викенд), а првиот нареден работен ден банката, односно новиот купувач⁶ да може да продолжи со непречено вршење на критичните функции. Непрекинатоста во извршувањето на активностите е обезбедена така што во законот експлицитно е предвидено дека купувачот стапува на местото на банката во сите договорни односи поврзани со пренесените средства, права и обврски и дека го продолжува правото на членство и пристап до операторите на платниот систем и системот за порамнување на хартии од вредност, берзата на хартии од вредност и Фондот за заштита на депозитите⁷. Преносот на акциите, средствата, правата и обврските се врши без да се бара согласност од акционерите и доверителите на банката која се решава или кое било трето лице.

Продажбата на дејност е релативно познат механизам и во одредена форма е предвиден во Законот за банки. Предвидени се два начина на пренос: продажба на акциите

на банката или продажба на сите или на дел од средствата, правата и обврските на банката. **Преодната институција** е нов инструмент во нашето законодавство. Се работи за правно лице кое целосно или делумно е во сопственост на Владата на Република Северна Македонија, а кое се основа со цел **привремено** да ги стекне сите или дел од акциите, средствата, правата и обврските на банката заради одржување континуиран пристап до критичните функции на банката и подоцнежна продажба на банката. Народната банка остварува контрола врз работењето на преодната институција. **Издвојувањето на активата** е познат инструмент во нашето законодавство и практика. Средствата, правата и обврските на банката која се решава или на преодната институција се пренесуваат на **друштво за управување со актива**, кое целосно или делумно е во сопственост на Владата на Република Северна Македонија и е контролирано од страна на Народната банка. Еден од критериумите според кои Народната банка донесува одлука за примена на овој инструмент би биле и состојбите на пазарот, односно дали продажбата или впаричувањето на средствата на банката во стечајна постапка негативно би влијаело врз финансискиот пазар.

Внатрешната распределба на загубите претставува „најиновативниот“ инструмент во овој закон и во голема

⁶ Се мисли на субјектот на кој се пренесени акциите, средствата, обврските, правата, кој ги вклучува и преодната институција и друштвото за управување со актива

⁷ Во тек е усогласување на Законот за Фондот за осигурување на депозити, вклучително и усогласување на новиот назив на Фондот



ЗБОР ИМА

мера ја определува суштината на овој закон. Целта на овој инструмент е загубите првенствено да се покријат од страна на акционерите и други кредитори во банката и тоа може да се постигне на два начина: преку отпис на акциите и/или обврските на банката и/или преку конверзија на обврските во акции на банката (за да се покријат загубите и да се докапитализира банката). Преку овој инструмент може да се обезбеди достигнување на потребното ниво на сопствените средства на банката за да може непречено да продолжи со работа, и може да се примени одделно, но и заедно со другите инструменти за пренос, односно за обезбедување на основната главнина на преодната институција, како и при продажбата на дејност или издвојувањето на активата. Во законот се определени т.н. дозволени обврски, односно обврските кои може да бидат предмет на внатрешна распределба на загубите, но и обврските кои експлицитно се исклучени од опфатот на овој инструмент, како што се покриените депозити, обезбедените обврски и др.

Во прилог на примената на овој инструмент е воведувањето нов регулаторен стандард, односно обврска на банките за исполнување на т.н. **минимална стапка на сопствени средства и дозволени обврски**. Целта на овој стандард е банката во своето редовно работење да изгради **соодветен капацитет за апсорбирање на нејзините загуби во случај на евентуално започнување со постапка на решавање на банката**, со што се минимизира потребата од евентуално користење јавни средства за спасување на овие банки, се придонесува кон поголема пазарна дисциплина, а воедно се ограничуваат и ризиците за финансиската стабилност. **Со други зборови, целта на овој стандард е банката да располага со доволно капитал и други т.н. дозволени обврски кои би можеле да се искористат за покривање на загубите што би настанале, во случај на примена на инструментот внатрешна распределба на загуби или т.н. отпис или претворање на соодветните капитални инструменти и дозволени обврски, а износот на капиталот по покривањето на загубите да биде доволен за да може банката непречено да продолжи со работа (во целина, или најмалку нејзините критични функции). Сепак, доколку се работи за банка, за која во случај на престанок со работа е предвидена стечајна постапка, потребниот капитал и дозволени обврски се сведува на потребниот износ за покривање на загубите, односно не се предвидува потребен износ за докапитализација. Во ваков случај, висината на оваа стапка се сведува на потребната стапка на адекватност на капитал во согласност со Законот за банките.**

При утврдувањето на висината на минималната стапка, треба да се има предвид и видот на инструментите за решавање што би се примениле. Во однос на влијанието на

видот на инструментот врз висината на стапката, битно е да се има и предвид дали, на пр., инструментот за внатрешна распределба на загуби би се користел самостојно или во комбинација со некој друг инструмент, како што е, на пр., продажбата на дејност. При носењето на одлуката, односно поконкретно при утврдувањето на минималната стапка, се поаѓа од висината на преостанатите капитални барања за секоја банка, кои е должна да ги исполни во согласност со Законот за банките, при што покрај супервизорските барања, се имаат предвид и заштитните слоеви на капиталот, со исклучок на противцикличниот заштитен слој.

Висината на минималната стапка, вклучително и рокот за исполнување ќе се определуваат за секоја банка, а одлуката за утврдување на нејзината висина ќе биде составен дел на планот за решавање за секоја банка (осврт на планот за решавање е даден подолу). Првите одлуки за потребното ниво на стапката на сопствени средства и дозволени обврски за секоја банка, Народната банка ќе ги донесе во рок од 12 месеци од денот на започнувањето на примената на законот, односно најдоцна до 13.10.2026 година, а крајниот рок на исполнување на потребното ниво е 31.12.2032 година.

Покрај овие инструменти, во законот е предвидена можност за користење на т.н. **државни инструменти за финансиска стабилизација**, како последна можност откако ќе бидат земени предвид другите инструменти за решавање. Предвидено е овие инструменти да се користат во вонредни услови на финансиска криза и само доколку претходно акционерите и другите иматели на обврски за внатрешна распределба на загубите придонеле за покривање на загубите и за докапитализација на банката која се решава, најмалку во износ од 8% од вкупните нејзини обврски и сопствените средства. Користењето на државните инструменти за финансиска стабилизација е во согласност со прописите со кои се уредува користењето државна помош.

Кога станува збор за изворите на финансирање на решавањето, значајна улога во рамката за решавање банки има **Фондот за решавање**. Средствата на Фондот ќе изнесуваат најмалку 1% од вкупните покриени депозити во банкарскиот систем и ова ниво ќе треба да се достигне во рок од 10 години од денот на започнувањето на примената на овој закон. Средствата на Фондот ќе се формираат преку уплата на придонеси од страна на банките, а може и преку заеми и други облици за финансирање, а ќе се користат во определени случаи пропишани во законот, како што се уплата на капитал на преодната институција или на друштвото за управување со актива, купување имот од банката што се решава, издавање гаранции за средства и обврски на банката, за одобрување кредити на банката која се решава и др.

ЗБОР ИМА

Средствата на Фондот не можат да се користат за директно покривање на загубите или за докапитализација на банката која се решава.

Во законот се предвидени и заштитни мерки и механизми во корист на акционерите и другите засегнати кредитори. Загубата што паѓа на товар на акционерите и другите кредитори не може да биде поголема од онаа што би ја имале во стечајната постапка. Притоа, за да се утврди дали акционерите и доверителите на банката која се решава би биле во поповолна положба доколку над банката била отворена стечајна постапка, Народната банка обезбедува процена на вредноста на банката која може да ја врши само независен проценител. Доколку со процената се утврди дека во постапката на решавање на банката кој било акционер или доверител имал поголеми загуби од оние што би ги имал во стечајна постапка над банката, тие лица имаат право на надомест на разликата од средствата на Фондот за решавање на банки.



На крајот, битно е да се спомене дека иако во фокусот на овој закон е примената на инструментите за решавање на банки, **несомнено значителен дел од законот се однесува и на подготвителните активности кои на редовна основа ќе се преземаат од страна на Народната банка и банките во нивното редовно работење. Целта на овие активности е подобра подготвеност за справување со кризни ситуации.** Овие подготвителни активности се однесуваат главно на **планот за решавање, кој Народната банка ќе го изработува за секоја банка.** Изработката на планот за решавање претставува динамичен и повторлив процес во кој банките ќе имаат активна улога. Основата за изработка на планот претставува планот за закрепнување на банките, но за целите на подготовка на планот за решавање, Народна банка ќе прибира и дополнителни податоци и информации.

Во зависност од тоа дали се работи за банка од јавен интерес или не, планот може да биде сеопфатен или поедноставен. За банка која ќе биде предмет на решавање во согласност со Законот за решавање банки, во планот ќе се дефинираат сценарија во кои банката престанува да работи, детално ќе се определат чекорите што би биле преземени во постапката на решавање банка, вклучително и инструментите за решавање и изворите на финансирање на активностите за решавање, а исто така посебно внимание

ќе му се посвети на начинот на кој критичните функции и главните деловни линии на банката би можеле да се одвојат од другите функции и активности. Кај помалите банки за кои не е утврдено постоење јавен интерес, односно кои не вршат критични функции, планот би бил поедноставен и ги предвидува активностите потребни за да се спроведе стечајната постапка при евентуално одземање на дозволата за основање и работа на банката.

Во контекст на определувањето на јавниот интерес и ефективност на решавањето, многу важен елемент на планот е т.н. оценка на **можноста за решавање на банка**, односно за секоја банка се оценува **дали е оправдано и изводливо да се спроведе стечајна постапка**, или пак, доколку тоа не е можно, се оценува колку е **оправдано и изводливо врз банката да се применат инструментите и овластувањата на Народната банка за решавање.** При оцената на **изводливоста** за решавање на банка, доколку се утврди постоење на значајни пречки кои би го отежнале или оневозможиле решавањето, Народната банка може да изрече мерки, како што се отуѓување делови од активата, ограничување или престанување со вршење одредена активност, деловна линија или нов производ, организациски промени за намалување на сложеноста на банката за да може полесно да се одвојат критичните функции и др. ■



ЕСГ-ПРИНЦИПИ И ОДГОВОРНО БАНКАРСТВО – почеток на ново поглавје во македонското банкарство



Пишува:
Маја Ставрева-Стојанова,
сертифициран ЕСГ-
аналитичар
советник на УО - офицер
за одржливост
Шпаркасе банка АД Скопје

За да се зборува за ЕСГ во македонското банкарство, добро е да се започне од Целите за одржлив развој и Принципите на одговорно банкарство, две програми кои се развиваат под покровителство на Обединетите нации.

Агендата за одржлив развој во 2030 година¹, усвоена од сите земји членки на Обединетите нации во 2015 година, поставува заеднички план за мир и просперитет за луѓето и планетата, сега и во иднина. Нејзина суштина се 17. Цели за одржлив развој (SDG), кои се повик за итно дејствување на сите земји, развиени и неразвиени, преку глобално партнерство. Целите како приоритет го поставуваат ставањето крај на сиромаштијата во сите појавни облици на недостиг, воедно прифаќајќи дека тоа мора да оди рака под рака со стратегии кои ги подобруваат здравјето и образованието, ја намалуваат нееднаквоста и го поттикнуваат економскиот раст – и сето тоа истовремено справувајќи се со климатските промени и зачувување на океаните и шумите².

Основана во 1992 година, UNEP FI е првата организација која го мобилизира финансискиот сектор кон темата за одржливост и ги креира Принципите за одговорни инвестиции. Повеќе од 30 години иницијативата ги поврзува Обединетите нации со финансиските институции од целиот свет во акција за обликување одржлива финансиска агенда. Оваа финансиска иницијатива ја воспоставува основната светска рамка за одржливост која помага финансиската индустрија да се справи со глобалните предизвици во животната средина, општеството и управувањето (ЕСГ)³.

Во постојаната еволуција на финансиското опкружување, повикот за трансформација на бизнис-моделите е погласен од кога било. Банките, помеѓу нив и македонските банки, традиционално се доживуваат како финансиски ентитети насочени, пред сè и над сè, кон создавање профит. Денешницата, пак, ги внесува ЕСГ-принципите како трансформативна сила која банките ги турка преку границите на традиционалното дејствување и “business as usual”, барајќи од нив сериозно да се редефинираат.

Со прифаќање на ЕСГ-принципите во своето работење, македонските банки имаат извонредна можност да ја надминат репутацијата на конвенционални и потешко приспособливи институции. Одејќи подалеку од билансите, каматните стапки и профитни маргини, банките можат да станат катализатори на позитивни промени, да влијаат врз просперитет и добросостојба во општествата каде што постојат и дејствуваат. Притоа не зборуваме само за промена на бизнис-моделот. Многу повеќе од тоа, ова е повик за итен и неодложен ангажман особено за оние чинители кои имаат моќ значително да придонесат за подобрување на животот. Поради позицијата на чувари на финансиските ресурси, особено во економиите кои немаат длабочина и разновидност на пазарите како што е случај во Македонија, токму банките имаат моќ и одговорност да придонесат кон позитивни промени.

Во својата суштина, прифаќањето на ЕСГ-принципите е одговорно банкарство со тројна отчетност – кон луѓето, планетата Земја и, секако, добивката. Со примена на одржливи практики, негување социјална

¹ [Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development | Department of Economic and Social Affairs \(un.org\)](https://www.un.org/en/development/desa/policy/2030AgendaTransformingOurWorld/2030AgendaTransformingOurWorld.pdf)

² [THE 17 GOALS | Sustainable Development \(un.org\)](https://www.un.org/en/development/desa/policy/2030AgendaTransformingOurWorld/2030AgendaTransformingOurWorld.pdf)

³ [About Us – United Nations Environment – Finance Initiative \(unepfi.org\)](https://www.unepfi.org/about-us)



ВО ФОКУС

одговорност и добро корпоративно управување, банките ќе станат движечка сила на целиот просперитет. Преку инвестирање во еколошки иницијативи, поддржувајќи социјални трансформации, етично и транспарентно работење – банките се редефинираат и ги прошируваат целите на своето постоење. Ваквата трансформација на банкарската парадигма не е само возможна, туку е и нужна. Неопходно е колективно да се усогласат финансиските цели со социјалните потреби во општеството, со заштита на природата и на целокупното наследство.

Имам привилегија „подолго“ да паметам како банкарската индустрија во Македонија се менуваше изминатите 20 и кусур години. И со многу позитивна емоција споделив со помладите колеги-членови, на првата седница на ЕСГ-комисијата при МБА, како тоа изгледаше кога се носеше нов Закон за банки, ново Упатство за платен промет со странство, кога се правеше длабинска реформа на платниот систем, кога се имплементираа супервизорски стандарди и извештаи... Секоја од споменатите промени беше крупна и со опсежни влијанија, а банките (како институции и вработени) немаа толкаво ниво на знаење и искуство како што постои денес. Сепак, со тогаш инвестираната посветеност и ентузијазам испишана е успешна приказна и денес можеме да бидеме задоволни дека сите ние од банкарската фела сме придонеле во градење стабилна, солидна индустрија на која општеството може да се потпре.

Ако е така, а така е, дали денес постои препрека да се вклучиме со иста енергија во глобалната трансформација која се случува? Верувам дека многу од читателите веќе се сретнале со идејата дека во иднина банкарството ќе постои, но за банките (во денешната форма на постоење) нема гаранција. Зошто тогаш да бидеме на опашката на промените кога можеме активно да ја обликуваме нашата иднина? Живееме во возбудливи времиња на длабоки промени – се менуваат климата, општеството, свеста, науката прави џиновски чекори напред, еволуира системот на вредности. Имаме знаење, можности, искуство и сила да бидеме важен дел од трансформацијата. Верувам дека имаме и желба бидејќи крајниот резултат на едно обединето дејствување ќе биде колективна придобивка и подобар квалитет на живот, за сите. Разбирањето на концептот на успех ќе се прошири и ќе се мери преку висината на остварена финансиска добивка, нераскинливо поврзано со постигнато позитивно влијание врз општеството и околината.

Лично убедување е дека во оваа трансформација клучна улога има регулаторот, така што особено ме радува фактот што Народната банка веќе сигнализира за акција. Насоките за начинот на управување со ризиците поврзани со климатските промени⁴ се еден прекрасен и сеопфатен документ кој обезбедува темели на кои банките можат успешно да ја градат новата приказна. Преку овој документ банките располагаат со јасна терминологија, и јазик, со која може да ги именуваат и дефинираат новите активности и задачи. Исто така, документот дава конзистентни и унифицирани препораки, со што се превенира можноста да се пропуштат или да не се исполнат некои етички норми. Со овој документ Народната банка ја исполнува својата улога на старател на јавниот интерес, што е главната задача на регулаторите – да обезбедат усогласено дејствување на сите економски чинители со националните и глобални принципи на одржливост, водејќи грижа за добросостојба во пошироката заедница. Преку својот мандат на супервизор, Народната банка овозможува донекаде флуидните ЕСГ-идеали да бидат преведени во конкретни активности со кои ќе се создаде опипливо влијание како во банкарскиот сектор така и пошироко.

Читајќи го претходно напишаното, може да се помисли дека потрагата по заедничко добро е идеализам, па дури и малку наивност. Прво, дури и ако е така, малку ведрина и оптимизам никој не штети. Второ и поважно, во конкретните активности кои банките веќе ги преземаат во рамките на својот основен бизнис, а особено пошироко од него, се наоѓа доказот дека напишаното е веќе реалност. Погледнете ги слоганите на банките - во сите може да се препознае дека банките имаат разбирање за сопствената улога во општеството и желба да креираат позитивно влијание. И тука нема разлика помеѓу мали и големи „играчи“; секоја институција независно од големината носи значителна улога и одговорност.

Од тој наратив се гледа дека одговорното банкарство не е утописки идеал, туку е прагматична и остварлива промена. Како што општеството, економијата и сета финансиска индустрија се движат напред, слоганите стануваат активности, а идеализмот станува реалност. Неизбежно приспособувајќи се на потребите и барањата за промена кои доаѓаат од сите страни – општество, околина, регулатор - банкарството и банките се менуваат и заедничкото добро веќе не е само желба, туку реалност во која живееме. ■



Законот за платежни услуги и платни системи – една година во примена, предизвици и можности

Почитувани колеги,

Додека минатата 2022 ја одбележа донесувањето и стапувањето во сила на ЗПУПС, оваа што изминува отпочна примената на Законот. Народната банка донесе над 20 подзаконски акти поврзани со овој закон, со што започна и имплементацијата на одредбите во банкарскиот систем.

Законот е дел од комплексните процеси на усогласување со европската регулатива во рамките на стратешката определба на државата за придружување кон ЕУ.

Во овој закон се пренесуваат повеќе европски директиви од доменот на плаќањата, но и од доменот на уредување на односите меѓу давателите на платежни услуги и корисниците на овие услуги. Исто така, овој закон овозможува и отворање на пазарот на платежни услуги за нови учесници, пред сè, од т.н. финтек-сектор, кои ќе може да понудат иновативни решенија за побрзи и поефтини извршувања на плаќања. На овој начин се очекува регулативата да придонесе за поттикнување на конкуренцијата и иновациите и зголемување на заштитата на потрошувачите.

Воедно, транспонирањето на директивите и регулативите на Европската Унија од платежната сфера во правниот систем на земјата, според НБРСМ, обезбедува висок степен на усогласеност во правната рамка за приклучување на земјата кон СЕПА.

Банкарската и финансиската заедница претставена преку Комисијата за платен промет во земјата и странство при МБА имаше исполнета година, со многубројни дискусии, советување и состаноци со сите институции инволвирани во имплементацијата на овој комплексен закон.

Годината и годините што ни претстојат, исто така, ќе бидат полни со предизвици, но и можности за уште продлабочена соработка меѓу заедницата и релевантните институции, за да се исполнат целите за ефикасна имплементација на овој закон што треба да овозможи стабилен и модерен платен систем во државата, кој воедно ќе нè приближи и до платната инфраструктура на ЕУ.



Пишува:

д-р Горан Купенков,

заменик-претседавач на Комисија за платен промет во земјата и странство при МБА

Во продолжение следува рекапитулар на најзначајните одредби што беа имплементирани во текот на исклучително динамичната 2023 г., како и она што нè чека во иднина со овој комплексен закон.

Имплементацијата на Законот отпочна со спроведување на одредбите кои се однесуваат примарно на заштита на потрошувачите, преку поголема транспарентност и информираност за услугите што ги добиваат од давателите на платежни услуги.

Рамковни договори

Со воведувањето на **Рамковните договори** се промени и начинот на договарање и користење на услугите во насока на поголема информираност. Во овие договори се користат стандардизирани термини на прегледен и јасен начин, со сите информации врзани за правата и обврските на корисниците и опфаќаат повеќе услуги, што придонесува за подобра информираност на корисниците.

Дополнително, давателите на платежни услуги на редовна основа треба да ги информираат корисниците на услугите за промените во условите и тарифите на надоместоците. Овие известувања давателите на платежни услуги треба да ги објават најмалку два месеца пред да се применат.

Платежна сметка со основни функции

Меѓу одредбите кои се во функција на заштита на правата на потрошувачите е и воведувањето платежна **сметка со основни функции**, преку која граѓаните ќе можат да извршуваат платежни трансакции за намиравање на своите вообичаени обврски (најразлични режиски трошоци) или пренос на парични средства на друго лице.

Граѓаните кои ќе се определат за отворање платежна сметка со основни функции ќе можат да имаат само една сметка во денари, но не смеат да имаат пречекорување, односно навлегување во таканареченото „минусно салдо“. Со неа можат да се извршуваат и да се користат истите платежни услуги, но за разлика од другите платежни сметки, кај платежната сметка со основни функции со закон е ограничена висината на надоместоците.



ВО ФОКУС

За користењето на оваа платежна сметка се плаќа надоместок, но висината на вкупниот месечен надоместок не смее да биде повисока од 0,1% од подвижниот просек на просечната месечна исплатена нето-плата во земјата за претходните 12 месеци.

За корисниците на социјални права, користењето на оваа сметка е без надомест.

Информативен документ за најрепрезентативни услуги

Банките во текот на 2023 г. изработија и **информативен документ за најрепрезентативни услуги**, со што се обезбедува зголемена транспарентност во поглед на надоместоците на услугите. Листата со најрепрезентативни услуги е со воедначена терминологија, со што им се овозможува олеснет пристап на потрошувачите до податоците за надоместоците на банките за најчесто употребувани услуги. Воедно, корисниците ќе добијат и Извештај за сите надоместоци наплатени во 2023 г.

Утврдувањето на најрепрезентативните услуги овозможи на едно место, на веб-страницата на Народната банка, да се споредат надоместоците за единаесет најрепрезентативни платежни услуги од сите даватели, со што ќе се осигури и поголема конкуренција помеѓу давателите на платежни услуги (<https://www.nbrm.mk/sporedete-gi-nadomestocite-za-platezni-uslugi.nspk>)

Неактивна сметка

Со новата правна рамка се дефинира и поимот **неактивна сметка**. Со ова новина се уредува дека доколку граѓаните не ја користеле платежната сметка подолго од две години, или, пак, не оствариле комуникација со давателот на платежните услуги во врска со таа сметка во овој период, банката ќе ја прогласи сметката за неактивна. Доколку станува збор за штедење, бидејќи вообичаено депозитните сметки се на подолг рок, доколку граѓанинот не остварил комуникација со банката во период од 10 години, и таа сметка ќе добие статус на неактивна сметка. Кога банката ќе ја прогласи сметката за неактивна, таа не смее понатаму да наплатува никакви надоместоци од таа сметка, односно паричните средства се заштитени.

Банките во текот на годината ги известуваат корисниците за определување на статусот на неактивност преку сите достапни канали за комуникација.



Отворено банкарство

Веројатно најзначајната новина што ја донесе новиот Закон се одредбите со кои се поттикнува влез на нови даватели на платежни услуги (**отворено банкарство**), односно можноста покрај банките, плаќањата да ги вршат нови даватели на платежни услуги, кои ќе бидат насочени кон давање платежни услуги за граѓаните и за компаниите.

Ова би требало да го поттикне влезот на т.н. финтек-компаниии кои би требало да придонесат со поширока понуда и евентуално поевтини платежни услуги за граѓаните и компаниите (Услуги за иницирање плаќања и Услуги за давање информации за платежните сметки).

Поголемата конкуренција, пак, би требало да ги мотивира и банките да ги унапредат сопствените решенија за извршување на плаќањата и да ја подобрат понудата на пазарот, што се верува дека ќе придонесе за намалување на трошоците, како и за зголемување и подобрување на услугите од оваа област.

Имплементацијата на отвореното банкарство годинава отпочна со обврската банките да обезбедат тест-околина и техничка документација за пристап до своите системи на заинтересираните потенцијални нови даватели на платежни услуги.

Вредно е да се потенцира дека одредени банки одбраа иновативен пристап за понуда на оваа услуга, преку заедничка платформа. Оваа заедничка платформа, каде што се вмрежуваат банките и финтек-компаниите, овозможува преку неа да може заинтересираните компании да развиваат свои решенија за отворено банкарство и да го тестираат поврзувањето со системите на банките.



Што да очекуваме во 2024 и понатаму

Кога зборуваме за очекувањата за наредниот период, секако треба да се земат предвид и измените на некои подзаконски акти кои се донесоа во текот на 2023 г., како и предлог-верзијата за измени на ЗПУПС, за која сè уште не е извесно дали и во која мера ќе биде усвоена.

Како и да е, задачите што се пред заедницата што произлегуваат од ЗПУПС остануваат да се имплементираат без оглед на евентуалните измени на роковите.

Она што е извесно е дека во 2024 ќе отпочне известувањето за **платежната статистика** согласно новите извештајни форми.

Потоа, предвидено е во 2024 да почнат да се применуваат и **мерките за строга и засилена автентикација** на идентитетот на корисниците во доменот на безбедноста на онлајн плаќањата.

Исто така, се очекува во 2024 да видиме и нови даватели на услуги, кои го поминале процесот на лицензирање во НБРСМ. Нивната активност на пазарот ќе зависи и од роковите за имплементација на отвореното банкарство.

Една од најсериозните промени што се предвидени со Законот и која ќе има влијание врз сите институции и учесници во платниот систем во државата е воведувањето на новиот **Единствен регистар на сметки (ЕРС)**. Единствениот регистар на сметки (ЕРС) ќе се воспостави и одржува од страна на Централниот регистар, наместо од КИБС како што беше досега, и предвидува многу поширок опфат на податоци.

Давателите на платежни услуги се во очекување на **Техничкото упатство за поврзување на давателите** на платежни услуги со ЦР за да можат навремено и адекватно да се подготват за оваа сериозна измена да профункционира ефикасно и без застој, па се надеваме дека на почетокот на новата 2024 ќе се објави и овој значаен документ.

Успешното воведување на новиот ЕРС е предуслов за уште една значајна системска измена, а тоа е воведувањето на електронскиот систем на **Присилна наплата**. Предвидено е КИБС да воспостави и да одржува електронски систем за присилна наплата преку кој сите надлежни органи ќе имаат обврска електронски да достават налог за присилна наплата до давателот на платежни услуги каде што должникот има сметка и/или прима редовни месечни примања.

Во наредниот период банките ќе продолжат да работат и на имплементацијата на многу значајната **Одлука за извршување платежни трансакции, како и на формите на платните налози**, од чие соодветно имплементирање многу ќе зависи поставеноста на платниот систем, како и воведувањето на новините (како директното задолжување и преносливоста). Тука би сакале да напоменеме дека е многу битно да се земат предвид и досегашните карактеристики и национални обележја на платниот систем кои успешно се имплементирани и кои го поминале тестот на времето. Исто така, се очекува и многу внимателен пристап при евентуални промени на воспоставениот систем и организација на девизен платен промет во државата.

Многу сериозна задача пред заедницата е и очекуваната примена на техничките стандарди ИСО 20022.

Станува збор за меѓународен стандард кој обезбедува интероперабилност помеѓу платните системи и овозможува нивно меѓусебно поврзување обезбедувајќи сигурност и ефикасност и на прекуграничните плаќања. Бидејќи оваа сериозна промена ги засега сите учесници и носители на платните системи, потребно е високо ниво на координираност меѓу МИПС управуван од НБРСМ, КИБС и банките како учесници во овие системи, за да може да очекуваме успешна имплементација на овие стандарди во платниот систем во државата.

Примената на новиот технички стандард ИСО 20022 е и добра појдовна основа за имплементација на **Инстант плаќањата**, кои иако не се предвидени со законската регулатива, сепак претставуваат нова реалност и предуслов за поевтинување на трансакциите и 24/7 можност за пренос меѓу корисниците.

Минатата година беше исполнета со низа работни состаноци, дискусии и работилници со сите учесници и институции што се засегнати од имплементацијата на новиот Закон за платежни услуги и системи. Од досегашната интензивна соработка со регулаторот, очекуваме и понатаму отвореност во пристапот и прифаќање на сугестиите на банкарската и финансиската заедница за успешна имплементација на Законот.

Прагматичноста и отворениот пристап на сите учесници треба да се основни принципи во соработката при имплементацијата на еден вака значаен, комплексен и долгорочен проект како ЗПУПС. Само на таков начин може да очекуваме ефикасна имплементација на Законот и исполнување на неговите основни цели - трансформација на системот за брзо приближување кон ЕУ-стандардите. ■



СОРАБОТКА СО

ЕОС МАТРИКС

Макроекономските услови и нефункционалните кредити

Како одговор на упорната инфлација, живееме во услови на континуирано затегнување на монетарната политика, кое започна од крајот на 2021 година.

Инфлацијата во еврозоната достигна врв од 10,6 отсто во октомври 2022 година, (бидејќи трошоците за увоз се зголемија по руската инвазија на Украина и компаниите пренесоа повеќе од ова директно зголемување на трошоците кон потрошувачите). Оттогаш, инфлацијата се повлече на 6,1 отсто во мај и 5,5 отсто во јуни, но базичната инфлација - посигурна мерка за основните ценовни притисоци - се покажа поупорна.

Главните причини за заострувањето на условите за кредитирање се перцепциите за висок ризик на банките во финансискиот сектор и релативно ниските нивоа на толеранција за ризик. Високите ризици во финансискиот сектор се последица на брзото растење на каматните стапки со цел да се припитоми инфлацијата. Историјата потврдува дека, сепак, ваквите зголемувања на стапките од страна на централните банки честопати се проследени со стресови кои ги откриваат грешките во финансискиот систем.

Проблемите во финансискиот сектор може да имаат сериозни последици кои ќе влијаат врз пошироката економија, па затоа потребно е креаторите на политики да го приспособат ставот на монетарната политика во насока да ја поддржат општата финансиска стабилност.

Во центарот на напорите за одржување на финансиската стабилност се предвидувањата за идните движења на БДП под влијание на основните макроекономски показатели.

Според објавените податоци на ОЕЦД од јуни 2023, растот на глобалниот БДП во 2023 година се предвидува да биде 2,7%, најниската годишна стапка од глобалната финансиска криза, со исклучок на периодот на пандемијата во 2020 година. Се предвидува скромно подобрување до 2,9% за 2024 година. Ваквиот очекуван годишен раст на БДП според ОЕЦД е под трендот и во 2023 и во 2024 година.



Д-р Катерина Бошевска, генерална директорка на EOS Македонија и EOS Косово

Според последно објавениот квартален извештај на НБРСМ, кај нас реалниот раст на БДП главно се должи на позитивниот придонес на секторите градежништво и трговија, транспорт и сообраќај и угостителство. Сите други сектори имаат многу мало, речиси незначително влијание и тоа, за жал, опстојува подолго време.

Во услови на толку низок раст, соочени со инфлацијата, животот станува тежок и за граѓаните и за компаниите, што го потврдилме и со нашето истражување спроведено на почетокот на годинава со Dynata, специјализирани за онлајн анкети, а во чиј фокус беше прашањето како последните 6 месеци влијаеле врз однесувањето на потрошувачите и нивната финансиска состојба. Според тоа истражување, кое се спроведе и на примерок во Македонија, 42% од испитаниците во нашата земја се ценовно чувствителни и внимаваат на својата лична потрошувачка.

Според податоците на Државниот завод за статистика, се забележува промена на ценовното ниво за просек од околу 30%, во периодот од последните 3 години анализирано во речиси сите сегменти од живеењето.



СОРАБОТКА СО

Колку може тоа да се поддржи со куповната сила на населението, зборува и фактот, податокот од нашето истражување дека кај нас се забележува зголемување на задолжувањето за околу 29%.

Условите на заострување на монетарната политика одат во насока на контрола на инфлацијата. Сепак, треба да се внимава колку тие може да нанесат проблеми и тешкотии во исполнувањето на основните животни потреби на населението или, пак, на корпоративниот сектор.

Меѓународниот монетарен фонд разви еден модел заснован на машинско учење за ефектите од прелевање на ризиците од проблеми на корпоративниот сектор

проблеми на ниво на систем, како на пример ризикот од запаѓање во задоцнување за корпоративното задолжување. Во движењето на овој податок имаме значително подобрување во 2021, но тоа главно се должи на поддржувачката политика од постковид, кога целиот фокус беше ставен кон поддршка на компаниите афектирани од кризата преку директна финансиска помош или олеснувања за отплата на долговите. Па така, по овој ефект, веќе во третиот квартал од 2022 се забележуваат поголем број земји во категоријата на висок ризик. Моделот исфрла податок дека земјите што се во висок ризик имаат учество во светскиот ГДП од 21%, што е релативно високо споредено со тоа ниво на крајот на 2019 кога изнесуваше само 1%.



на ниво на системски економски ризик. Овој модел е автоматски и се базира на знаењето стекнато од минатите кризи и обработува податоци за 55 развиени земји и земји во развој. Моделот се заснова на 50 индикатори, меѓу кои стапка на задолженост, стапка на кредитна експанзија, ниво или обем на преценети имоти, а со кои се смета дека може да се предвидат идните кризи.

Според податоците од моделот на ММФ, како резултат на затегнатите генерални финансиски услови значително се зголемил бројот на земји во категориите на умерен и висок ризик од прелевање на секаков вид корпоративни

Прелевањата на ризиците од проблеми на корпоративниот сектор на ниво на системски економски ризик може да вклучуваат забавен економски раст, зголемена невработеност, притисок врз ранливите домаќинства, нестабилни цени на средствата и скок на нефункционалните пласмани кај финансиските институции.

Според последно објавениот извештај на НБРСМ за најновите макроекономски показатели, учеството на сомнителни и спорни побарувања во вкупните кредити останува на ниско ниво од 2,8%. Но, сепак, дефиницијата е јасна, слабите макроекономски услови и високите нефункционални

СОРАБОТКА СО

кредити се хранат едни од други. Макроекономските политики не можат да дадат решение на основните двигатели на проблемот со нефункционалните кредити и не можат да обезбедат образложение за доцнењето во справувањето со проблемот. Но комплементарни макроекономски политики можат да помогнат да се отпочне тој процес. Во такви услови, ослободување на просторот во билансите на банките може да го поддржи економското закрепнување на економијата со пласмани кои би поттикнале развој. Ваквата улога на банките во овие исклучително тешки времиња ја предлага и Европската централна банка.

Таа веќе неколку години дава предлози како да се намали стапката на нефункционални пласмани и во тој контекст, отворено се залага за развиен и стабилен секундарен пазар за продажба на нефункционални пласмани кој треба да им овозможи на банките да ослободат простор во нивните биланси за ново кредитирање, а со тоа и да се создадат услови за финансирање на закрепнувањето на економијата.

Банките треба да бидат подготвени во рана фаза да ги идентификуваат проблемите на својот клиент и навремено да се ангажираат - проактивно за соодветно реструктурирање кога е тоа потребно. Во случај кога продажбата на (портфолија на) NPL на трети лица се смета за соодветен пристап, банките треба да бидат подготвени да спроведат ефикасен и ефективен процес на трансакција, што ќе доведе до најдобар можен исход. Ова би резултирало со подобра цена, соработка со реномиран купувач што обезбедува усогласеност со законите, вклучително и заштита на потрошувачите.

Во таа насока, Европската комисија, во соработка со Форумот за нефункционални пласмани, кој беше формиран за таа цел, во октомври 2022 година издаде документ - „Упатство за најдобро извршување на процесот за продажба на нефункционалните пласмани на секундарните пазари во ЕУ“. Документот претставува сет на необврзувачки насоки за најдобрите практики кои можат да ги имплементираат банките при продажбата на своите побарувања. Упатството ги истакнува конкретните чекори и фази на процесот за продажба на нефункционални пласмани кои ќе донесат успешни резултати и во крајна линија ќе им овозможат на банките ефикасно справување со зголемениот обем на нефункционални кредити. Во него се наведени одредени практики и услови кои се сметаат за неопходни за да се постигне успешен исход од процесот на продажба. Банките (како продавачи на нефункционални кредити) се главната целна публика, а особено помалите институции кои имаат помало искуство со голем број нефункционални кредити на секундарните пазари. Сепак, овој документ може да стане стандард

за пазарна практика за сите продавачи на нефункционални кредити. Целта на Упатството е да ја охрабри примената на добрите купопродажни процеси за нефункционални пласмани, трансакции во рамките на европскиот секундарен пазар и да им помогне на продавачите и купувачите кои можеби имаат помалку искуство со тргувањето на секундарниот пазар.

Од аспект на нашиот пазар, издавањето на овој документ може да се оцени само како позитивно со оглед дека кај нас заживувањето на секундарниот пазар е на самиот почеток. Продажба на нефункционалните пласмани се практикува веќе неколку години, но гледано од аспект на потенцијалот кој постои на пазарот, оцената е дека активноста е на скромно ниво. Потребно е охрабрување и поддршка на процесот. Еден пристап во таа насока значи да се постави јасна регулатива и рамка за дејствување, што од друга страна ќе го поттикне и заживее секундарниот пазар за тргување со нефункционални пласмани. Упатството за најдобро извршување на процесот за продажба на нефункционалните пласмани на секундарните пазари во ЕУ, издадено од Европската комисија и Форумот за нефункционални пласмани, може да претставува одличен пример и водилка за нашата рамка, која очигледно е дека ни е потребна, особено што еден ден мораме и во целост да се усогласиме со Директивата на ЕУ 2021/2167 за давателите на услуги за сервисирање на кредити и купувачите на кредити, која од 1.1.2024 е официјално во сила за сите ЕУ земји членки.

Директивата 2021/2167 главно ги регулира правата и обврските на давателите на услуги во врска со кредити и купувачите на кредити со фокус на заштитата на потрошувачите. Главни области регулирани со директивата се: 1) Даватели на кредитни услуги, која се смета за високо регулирана област со оваа директива; 2) Купувачи на заеми/кредити, која се смета дека има средно до ниско ниво на регулација; 3) Кредитен продавач, во која област имаме регулација само за потребните обврски и тоа обврска за обезбедување релевантни податоци пред да се случи продажбата и обврска за известување на релевантен супервизор/регулатор во случај на продажба.

Сите земји членки на ЕУ излегоа со свој концепт за интегрирање на Директивата во нивниот законодавен систем, со свој официјален предлог-закон кој ќе ја уреди материјата опфатена во оваа директива. Постојат и начини за полесно интегрирање на Директивата за NPL во постојниот систем, вклучувајќи го и уредувањето за наплатата на долгови што постои во поголемиот број ЕУ-земји. Претежно **Финансиската управа (Министерството за финансии) или Народната банка** се предвидени како регулатори.

И покрај тоа што можеби моментално се наоѓаме во поволна позиција, тоа не ја исклучува можноста од настапување на криза на нефункционалните пласмани, предизвикана од цикличните макроекономски услови. Тогаш, продажбата на нефункционалните кредити е неминовна, иако веќе задоцнета активност, затоа што продажбата треба да служи како превенција, а не како реакција. ■



РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ



ПРОСЛАВЕН СВЕТСКИОТ ДЕН НА ШТЕДЕЊЕТО

■ И оваа година Македонската банкарска асоцијација во соработка со Фондот за осигурување на депозити организира настан по повод Светскиот ден на штедењето - 31 Октомври.

Претседателката на МБА, д-р Маја Стевкова-Штериева, го отвори настанот. Во своето обраќање, честитајќи го празникот и петгодишниот јубилеј на МБА, таа се осврна на значењето на штедењето и на достигнувањата на асоцијацијата.

На настанот се обратија и заменик-министерот за финансии Филип Николоски, гувернерката на Народната банка, д-р Анита Ангеловска-Бежоска, и директорот на Фондот за осигурување на депозити, Амир Шабани.

На овој значаен ден за банкарскиот сектор традиционално им беа доделени плакети на најдобрите службеници, кои беа номинирани од членките на Македонската банкарска асоцијација - банки, штедилници, Клириншка куќа КИБС и Македонско кредитно биро.

[Прочитај повеќе...](#)

ОДРЖАНА РАБОТИЛНИЦА НА ТЕМА „ПРОЦЕС НА ПРОДАЖБА НА ПОРТФОЛИО СО НЕФУНКЦИОНАЛНИ КРЕДИТИ“

■ На 8.11.2023 година во просториите на МБА, во организација на Комисијата за финансиско реструктурирање на корпоративен долг, се одржа работилница на тема:



„Процес на продажба на портфолио со нефункционални кредити (NPL portfolio sales process)“.

[Прочитај повеќе...](#)



ПРЕТСЕДАТЕЛКАТА НА МБА, Д-Р МАЈА СТЕВКОВА-ШТЕРИЕВА, ПАНЕЛИСТ НА БАНКАРСКИОТ САМИТ ВО БЕЛГРАД

■ На 5.12.2023 година, во организација на УБС - Здружението на банки на Србија, во Белград се одржа Банкарски самит 2023, на кој како панелисти учествуваа гувернерите на централните банки и претставници на банкарските здруженија на земјите од регионот.

На самитот Македонската банкарска асоцијација ја претставуваа претседателката на МБА, д-р Маја Стевкова-Штериева како панелист и извршниот секретар Милена Перчинкова.

Претседателката во своето излагање на тема „Актуелности и предизвици во банкарскиот сектор од перспектива на банките“ ги презентира состојбите во македонскиот банкарски сектор и успешните деловни политики со кои банките се справуваат со актуелните предизвици наметнати од инфлаторните притисоци.

Учесниците на самитот ги споделија своите искуства во банкарството во земјите од каде што доаѓаат, со цел подобрување на воведените практики, разменување идеи и креирање нови иницијативи за засилување на регионалниот развој.

Генералниот заклучок на Банкарскиот самит 2023 беше дека банкарскиот сектор во регионот е стабилен, консолидиран и добро капитализиран, а централните монетарни власти успешно ги приспособуваат и реализираат своите интервенции на финансискиот пазар.

[Прочитај повеќе...](#)



ЕДУКАТИВНО КАТЧЕ



Ана Николоски

директор на Дирекција за тргување со финансиски инструменти, Комерцијална банка АД Скопје

Прогнози за движењето на валутниот пар EUR/USD во 2024 година

Валутниот пар EUR/USD е еден од главните валутни парови (majors) глобално и се смета за најтргуван пар на глобалниот девизен пазар со дневен просечен промет кој надминува 5.000 милијарди USD долари.

Во првата половина од 2023 година парот EUR/USD забележа поголема волатилност, а веќе во втората половина од годината USD доларот ја зголеми вредноста во однос на еврото. Однесувањето на парот EUR/USD е еден вид показател на компаративната состојба на економиите на Соединетите Американски Држави и еврозоната. Во таа смисла, доколку американската економија остварува одржлив раст, наспроти полоши економски резултати во економијата на еврозоната, тоа може да предизвика пад на еврото и раст на американскиот долар и обратно.

Што го придвижува валутниот пар евро/американски долар

Трендот на валутниот пар EUR/USD зависи од фазата на економскиот циклус. За време на рецесија, побарувачката за безбедни финансиски инструменти, како што се златото и одредени валути како USD доларот, јенот, швајцарскиот франк, се зголемува. Како резултат на тоа, нивото на парот EUR/USD се намалува (USD доларот расте во однос на еврото). За време на закрепнувањето од рецесија, основите кои го движат валутниот пар EUR/USD се водечките макроекономски показатели - показателите за економски раст, односно бруто-домашниот производ и водечките индекси (PMI - purchasing managers' index). Дополнително, фактори што влијаат врз нивото на валутните парови се разликите во каматните стапки, инфлацијата, податоците за вработеноста и платите, трговската размена и тековите на капиталот.

Прогнозите на идните движења на паритетот на валутите се прилично комплексни, имајќи предвид дека валутите се одликуваат со најголема променливост споредено со другите финансиски инструменти, односно се најсензитивни при промена на пазарен сентимент. Меѓу другото, за да се предвиди паритетот на парот EUR/USD, значајно е да се следат и сигналите на централните банки на состаноците на кои одлучуваат за поставеноста на монетарната политика (референтните каматни стапки) и на кои објавуваат макроекономски проекции за следниот период.

Федералните резерви и ЕЦБ на своите последни состаноци за оваа година ги оставија клучните каматни стапки непроменети, при што Федералните резерви најавија три намалувања во текот на 2024 година. Кај ЕЦБ, претседателката Лагард изјави дека намалување на каматните стапки не било дискутирано, но сепак од особено значење ќе бидат податоците за инфлацијата и растот на платите во првата половина од 2024 година. Во следниот период, поради очекуваното намалено влијание на каматниот диференцијал како двигател на разликата во паритетот, примарен двигател се очекува да бидат компаративните економски трендови во САД и еврозоната.

Истовремено, врз вредноста на валутите влијаат и геополитички фактори, финансиски шокови и други ризици кои не можат однапред да се предвидат. Не можеме да ги изоставиме и ризикот од фискално влошување во САД и дедоларизацијата на глобалната сцена. И во еврозоната некои земји имаат високи нивоа на задолженост. Сепак, постои една голема разлика: еврозоната агрегатно нема нето-долг кон остатокот од светот. Американската економија, од друга страна, е задолжена кон остатокот од светот за 60% од БДП.

Поголемиот дел од странските инвестиции во САД се направени во прилично безризични инструменти како обврзници, пред сè, државни обврзници. Привидното „раздолжување“ на САД во 2022 година се должи на ефектот на намалување на пазарните цени на US државните должнички инструменти, како обврзниците, поради притисокот за поголеми приходи од страна на пазарните учесници. Со други зборови, долгот на САД „обезвреднил“. Факторите што негативно влијаат врз вредноста на обврзниците, т.е. високата инфлација и повисоките премии за ризик од инфлација,

се поголема закана за USD доларот отколку за еврото.

Исто така, постојат засилени политички ризици на глобално ниво во услови на спроведување парламентарни и претседателски избори во земји од еврозоната и во САД во текот на следната година. Во САД можеби ќе видиме враќање на републиканците на власт. Во такво сценарио, ефектот веројатно би бил негативен за валутата поради веројатноста од зголемување на долгот побрзо од претходно, што би бил негативен сигнал за американскиот долар.

Од друга страна, за време на актуелната американска администрација, американскиот долар помалку флукуира на светските пазари поради фокусот на домашните прашања и вклученоста во конструктивни трговски преговори.

EUR/USD outlook 2024

Економските аналитичари сметаат дека USD доларот е историски преценет и прогнозираат слабење на валутата на среден рок. Истовремено, помалку песимистичките економски перспективи за еврозоната во текот на 2024 година, како и релативно порестриктивната реторика на ЕЦБ во однос на Федералните резерви, ќе придонесат за јакнење на еврото.

Прогнозите за паритетот на парот EUR/USD во текот на 2024 година се претставени во табелата подолу, а се добиени како медијана од проекциите на најголемите деловни банки контрибутори на Bloomberg, за период од 1 година.

Прогнозите на повеќето деловни банки за крајот на 2024 година се EUR/USD да достигне паритет 1,11-1,15. Во однос на темпирањето на динамиката на движење, се очекува EUR/USD позначително да зајакне од вториот квартал (раст на еврото во однос на USD доларот). USD доларот традиционално има добри резултати на почетокот на годината и кога еврозоната е во рецесија, па во првиот квартал можеби е прерано да се види одлучувачки пресврт на повисоко ниво за EUR/USD, односно пад на USD доларот.

Но, како што напоменав, треба да се има предвид дека на нивото EUR/USD влијаат многубројни непредвидливи ризици, кои може да го променат правецот во спротивна насока од проекциите. ■

Анализата е објавена и на платформата Bloomberg Adria

ЕДУКАТИВНО КАТЧЕ



Влатко Лескароски

Член на Комисијата за
ликвидност при Македонската
банкарска асоцијација

Улогата на промената на основните каматни стапки (БЗ на НБРСМ) врз другите каматни стапки

Имајќи ги предвид случувањата во светот (политички/економски/финансиски), како и движењата на клучните показатели во последните 18 до 24 месеци кои се однесуваат на покачување на стапките на инфлација, економски раст на движењата на каматните стапки и сл., како и очекувањата за истите во иднина, во продолжение изнесувам некои видувања значајни за согледување на случувањата/перспективите во овој сегмент:

- Од април 2022 година започна циклус на затегнување на монетарната политика од страна на НБРСМ, при што во периодот од април 2022 година до септември 2023 година основната каматна стапка на НБРСМ беше зголемена за значајни 505 базични поени (каматната стапка на БЗ од 1,25% се зголеми на 6,30% или за 5,05 п.п.). Растот на клучните каматни стапки (БЗ, Расположлив депозит, стапки на задолжителна резерва и сл.) во одреден процент се пренесе и на растот на каматните стапки на кредитите и на депозитите во банките (односот помеѓу промената на клучните каматни стапки на централните банки и промената на каматните стапки на банките се нарекува каматен пренос (engl. interest rate pass through)).

Како клучни фактори кои имаат свое влијание врз интензитетот на трансфер/трансмисија на каматните сигнали може да се издвојат факторите: (1) системскиот вишок на ликвидност; (2) структурни фактори како стабилната и растечка депозитна база; (3) доминантната улога на депозитите во изворите на финансирање и (4) релативно малото учество на променливите каматни стапки при одобрување кредити и прибирање депозити.

Постојат неколку механизми преку кои промените на основните каматни стапки на НБРСМ се пренесуваат на банкарските каматни стапки. Прво, растот на основните каматни стапки на НБРСМ влијае врз трошоците за финансирање на банките од централната банка и врз меѓубанкарскиот пазар, кои банките во поголема или помала мера ги пренесуваат на корисниците на кредити со цел заштита на маржите. Второ, зголемувањето на каматните стапки на финансискиот пазар може да ги поттикне компаниите и граѓаните да ги повлечат депозитите од банките и да ги инвестираат во алтернативни финансиски инструменти, како обврзници, акции или во парични фондови, така што банките мора да ги зголемат каматните стапки на депозитите за да не ја загубат депозитната база, што на крајот влијае и врз нивните трошоци за финансирање. Трето, во услови на вишок ликвидност што банките го депонираат кај централните банки и добиваат камата на нив, каматната стапка на депозитите преку ноќ или на седум дена го определува опортунитетниот трошок за банките да пласираат средства за некоја друга намена и воедно го одредува минималниот принос што банките го бараат кога, на пример, одобруваат некој вид заем. Ефектите од заострувањето на монетарната политика на НБРСМ во нашата земја се видливи и на страната на депозитите и на страната на кредитите, со интензитет на пренос на растот на каматните стапки кој може да се смета за соодветен.

Посилното зголемување на каматните стапки на кредитите отколку на депозитите ги одразува напорите на банките да ги задржат каматните маржи, при што банките со поголема депозитна база имаат помала потреба посилно да ги зголемуваат стапките на депозитите за да привлечат нови депоненти.

Исто така, хетерогеноста на трансферот на каматните стапки е видлива и по сектори и инструменти, при што банките посилно ги зголемуваат каматните стапки во деловното работење со бизниси отколку во бизнисот со физички лица, како и каматните стапки на кредитите во споредба со каматните стапки на депозитите. Поинтензивното зголемување на каматните стапки на кредитите отколку на депозитите може да се објасни со напорите на банките да ја задржат каматната маржа. Имено, банките применуваат повисоки каматни стапки само за нови кредити или кредити одобрени со променлива каматна стапка, додека каматните стапки на постојните кредити одобрени со фиксна каматна стапка остануваат непроменети. Така, зголемувањето на каматните стапки делумно влијае и врз кредитното портфолио на банките, а со тоа и врз приходите од камати. Од друга страна, на депозитите каде што се применуваат променливи каматни стапки, повисоката каматна стапка влијае директно, а со тоа влијае и врз трошоците за финансирање на банките.

На интензитетот на трансферот на каматната стапка влијаат и други карактеристики на банките, како што е нивниот деловен модел, квалитетот на средствата, ефикасноста или адекватноста на капиталот. Поголемото учество на стабилни извори на финансирање го ослабува каматниот пренос од зголемувањето на основните каматни стапки на банкарските каматни стапки. Со зголемување на каматните стапки, банките кои имаат голем удел во лоши долгови дополнително би можеле да се соочат со проблеми, со што би се зголемила веројатноста за проблематичност кај кредитите. Ова дополнително би ја зголемило изложеноста на кредитен ризик и веројатноста за дополнителни загуби. Затоа, профитабилните банки може да бидат помалку подготвени да ги менуваат каматните стапки. Понатаму, послаб е интензитетот на каматниот трансфер кај банките кои значајно се потпираат на депозитите во вкупните извори на



ЕДУКАТИВНО КАТЧЕ

средства. Банките со висок процент на депозити, кои се помалку еластични на промени во каматните стапки од другите извори на банкарско финансирање, можат да ги приспособат каматните стапки на пазарните услови побавно од другите банки. Покрај тоа, банките со голема депозитна база имаат помала потреба силно да ги зголемат стапките на депозитите за да привлечат нови депоненти. Исто така, банките со повисоки показатели за трошочна ефикасност можат побавно да ги зголемуваат каматните стапки бидејќи поефикасните банки имаат поголема способност да апсорбираат шокови, кои потоа само делумно се пренесуваат на кредитокорисниците.

Од претходно наведеното може да се заклучи дека анализата на преносот на каматните стапки е важна за носителите на монетарната политика бидејќи ја одредува ефикасноста на еден од најважните канали за пренос на монетарната политика - каналот на каматните стапки. НБРСМ ја постигнува својата основна цел за стабилност на цените со промена на основните каматни стапки и приспособување на нестандартните мерки на монетарната политика кои влијаат врз економската активност и цените преку различни канали, при што каналот на каматните стапки е еден од најважните. Затоа, од исклучителна важност е носителите на монетарната политика да ги разберат факторите кои можат да го забрзаат или забават преносот на каматните стапки и да го направат посилен или послаб. Сепак, разбирањето на сите релевантни фактори е предизвик на ниво на земја, а уште поголем предизвик на ниво на различни земји бидејќи тие можат да се разликуваат не само во карактеристиките на банките, туку и во однос на регулативите, економската состојба, другите политики итн.

- Една од каматните стапки кои се значајни, а каде што каматниот пренос има влијание е трансмитирањето на каматните промени од НБРСМ кон SKIBOR каматните стапки.

НБРСМ од 1.4.2022 година 14 пати ја коригираше висината на каматната стапка на благajничките записи во нагорна линија (што покажуваше тенденција на продолжени економски предизвици) и истата се покачи од 1,25 % на 1,50 %, на 1,75 %, на 2,00 %, на 2,50 %, на 3,00 %, на 3,50 %, на 4,25 %, на 4,75 %, на 5,25 %, на 5,50 %, на 5,75 %, на 6,00 %, на 6,15 %, па на 6,30 %. Со овие потези НБРСМ испраќаше сигнали дека со покачувањето на пасивните каматни стапки треба да се мотивира штедењето во денари, а со покачувањето на активните каматни стапки да се намали кредитирањето, со што би се намалила агрегатната побарувачка, а тоа би влијаело во значаен дел врз растот на инфлацијата и притисокот врз цените. Следствено на тоа, за очекување беше вкупната економска активност да забави, што генерално не е добар правец на развој на настаните, особено на долг рок.

Банките кои учествуваат во котациите за пресметка на SKIBOR каматни стапки во изминатиот период (април 2022 - декември 2023) котираа каматни стапки кои во себе трансмитираа сигнали од промената на основните каматни стапки. Трансмисијата на каматниот пренос од зголемувањето на каматната стапка на БЗ која изнесуваше 5.05 п.п., кај SKIBOR каматните стапки изнесуваше околу 3.20 п.п. или околу 60 % од сигналот, што согласно специфичностите и перформансите на системот, околностите, факторите и очекувањата може да се смета дека е соодветно.

Поставеноста на системот за пресметка на SKIBOR каматните стапки и заштитниот механизам кој ги исклучува од пресметка највисоките и најниските котации, налагаше внимателно котирање од страна на банките, со вклучување при анализите и носењето на одлуките за висината на SKIBOR котирачките каматни стапки и на таа можност, посебно за банките кои располагаа и располагаат со висока ликвидност и кои беа на страна на понудата на средства на меѓубанкарскиот пазар, а со цел во специфични периоди да се задржи ликвидноста на системот на функционално ниво со прифатливо/соодветно ниво на каматни стапки.

Врз основа на анализите и согледувањата на котациите кај референтните банки кои учествуваат во пресметката и формирањето на SKIBOR каматните стапки, може да се заклучи дека во периодот на покачување на висината на каматната стапка на БЗ има покачување и на котирачките SKIBOR каматни стапки кај сите референтни банки, од што може да се констатира дека трансмисијата на сигналите од НБРСМ е пренесена во овој сегмент на финансискиот пазар.

Во анализираниот период тргувањата на меѓубанкарскиот пазар се движеле од 7,6 милијарди денари во месец мај 2022 година до 50 милиони денари во месец јуни 2023 година, што покажува дека ликвидносната состојба се стабилизираше. Каматните стапки по кои се склучувале трансакциите на меѓубанкарскиот пазар се во рамки на котираните SKIBOR каматни стапки со мали отстапувања, зависно од моментот и субјектите кои ја склучиле трансакцијата.

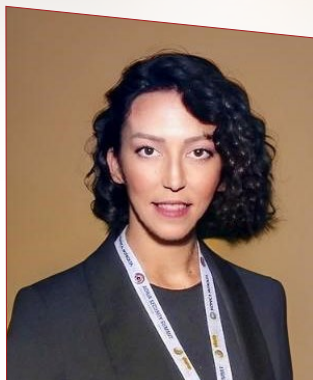
- Доколку се анализираат податоците за движењата на клучните каматни стапки и каматниот пренос кај земјите од еврозоната и посебно во Хрватска (како земја која последна се приклучи кон еврозоната и е најсоодветна за споредба со нашата земја), од јавно објавените достапни информации може да се заклучи следното:

- Промената на основните каматни стапки во еврозоната изнесува 400 базни поени, т.е. 4,0 п.п., а каматниот пренос, како просек во земјите членки (зависно од типот на производот) изнесува од 50 до 250 базни поени, т.е. од 0,5 до 2,5 п.п.) или трансмисија од 10 % до 60 % од сигналот;

- Промената на основните каматни стапки во еврозоната изнесува 400 базни поени, т.е. 4,0 п.п., а каматниот пренос во Хрватска (зависно од типот на производот) изнесува од 20 до 150 базни поени, т.е. од 0,2 до 1,5 п.п.) или трансмисија од 5 % до 35 % од сигналот. ■



ЕДУКАТИВНО КАТЧЕ



Билјана Цветковска

Одговорно лице за физичка безбедност
- Дирекција за административни работи
на ХАЛК БАНКА АД СКОПЈЕ

РАЗБОЈНИШТАТА КАКО ПРИЧИНА ЗА АКУТНИ И ПОСТРАУМАТСКИ СТРЕСНИ СОСТОЈБИ КАЈ БАНКАРСКИ СЛУЖБЕНИЦИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА

Разбојништвата може да бидат значајна причина за акутни и посттрауматски стресни состојби кај вработените во банката. Вработените во банката што доживеале разбојништво често поминуваат низ трауматичен настан што може да доведе до различни психолошки и емоционални последици. За време на разбојништво вработените во банката може да почувствуваат интензивен страв, беспомошност или дури и да се соочат со ситуации опасни за живот. Овие искуства можат да предизвикаат акутни стресни реакции, како што се зголемен интензитет на отчукувања на срцето, напади на паника, тешкотии со спиењето, кошмари и ретроспективи. Вработените, исто така, може

да развијат симптоми на посттрауматско стресно растројство, кое може да вклучува наметливи мисли, избегнување активности поврзани со банката, хипербудност, раздразливост и тешкотии со концентрирањето. Тежината и времетраењето на овие стресни реакции може да се разликуваат од личност до личност, во зависност од фактори како што се издржливоста на вработениот, односно резилентноста, претходна изложеност на траума и достапни системи за поддршка. Некои вработени може релативно брзо да закрепнат, додека други може да доживеат долготрајни последици.

Покрај непосредното влијание, разбојништвата можат да имаат и долгорочно психолошко влијание врз вработените во банката. Може да развијат генерализирано анксиозно растројство, депресија или фобии поврзани со нивната работна средина. Тие може да доживеат тековен стрес поврзан со стравот од идни разбојништва или некои последователни грабежи кои дополнително ги влошуваат нивните симптоми.

Работодавците треба да бидат свесни за потенцијалното влијание на овие настани врз нивните вработени и да преземат чекори за да обезбедат соодветна поддршка. Ова може да вклучува итни интервенции, како што се советодавни услуги по настанот, како и долгорочни програми за помош на вработените, терапија или одмор доколку е потребно. Создавањето безбедна работна средина со спроведување безбедносни мерки и редовни обуки може да помогне да се намали ризикот од разбојништва и да се ублажи потенцијалната траума за вработените во банката.

Генерално, разбојништвата може да имаат значително влијание врз менталното здравје и благосостојбата на вработените во банката, што доведува до акутни и посттрауматски стресни состојби. Препознавањето и справувањето со овие ефекти се од суштинско значење за промовирање на закрепнувањето и резилентноста на вработените во банката.

Целиот труд прочитајте го на следниот линк:
[РАЗБОЈНИШТАТА КАКО ПРИЧИНА ЗА АКУТНИ И
ПОСТРАУМАТСКИ СТРЕСНИ СОСТОЈБИ КАЈ БАНКАРСКИ
СЛУЖБЕНИЦИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА](#)

КОРИСНИ ЛИНКОВИ

НАРОДНА БАНКА
НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА
<https://www.nbrm.mk/>

МИНИСТЕРСТВО
ЗА ФИНАНСИИ
<https://finance.gov.mk/>

КОМИСИЈА ЗА ХАРТИИ
ОД ВРЕДНОСТ НА
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА
<https://www.sec.gov.mk/>

МАКЕДОНСКА БЕРЗА
<https://www.mse.mk/>

ЦЕНТРАЛЕН ДЕПОЗИТАР
НА ХАРТИИ ОД
ВРЕДНОСТ
<http://www.cdhv.mk/>

=====

АСОЦИЈАЦИЈА
ЗА Е-ТРГОВИЈА НА
МАКЕДОНИЈА
<https://ecommerce.mk/>

ОРГАНИЗАЦИЈА
НА ПОТРОШУВАЧИТЕ НА
МАКЕДОНИЈА
<https://opm.org.mk/>

=====

ЕВРОПСКА БАНКАРСКА
ФЕДЕРАЦИЈА / EBF-
EUROPEAN BANKING
FEDERATION
<https://www.ebf.eu/>

БАНКАРСКА
АСОЦИЈАЦИЈА на
ЦЕНТРАЛНА И ИСТОЧНА
ЕВРОПА / BACEE -
BANKING ASSOCIATION
FOR CENTRAL AND
EASTERN EUROPE
<https://bacee.hu/>

*Ставовите искажани во овој билтен се лични ставови на авторите. МБА не презема никаква одговорност за веродостојноста и оригиналноста на доставените текстови.



Издава:

Здружение за остварување на заеднички интереси на банките и унапредување на нивното работење МАКЕДОНСКА БАНКАРСКА АСОЦИЈАЦИЈА Скопје

Главен и одговорен уредник:
Милена Перчинкова,
извршен секретар

Лектор:
Ивана Кузманоска

МБА Е-билтен,
29.12.2023

ISSN 2671-3772

Декември
2023

#12